

Kovaa vuotta ja vesileipärangaistuksia

Kurinpidolliset rikkomukset ja rangaistukset

Oulun lääninvankilassa vuosina 1910–1935

Oulun yliopisto

Historiatieteet

Historian kandidaatintutkielma

22.2.2024

Onni-Veikka Ryynänen

SISÄLLYS

JOHDANTO.....	2
1. KURINPIDOLLISTEN RIKKOMUSTEN JA RANGAISTUSTEN KOKONAIS- MÄÄRÄN VUOSITTAINEN VAIHTELU.....	8
2. KURINPIDOLLISET RIKKOMUKSET.....	14
3. KURINPITORANGAISTUKSET.....	19
3.1. Erilaiset rangaistukset.....	19
3.2. Rangaistusten tyypilliset käyttötilanteet.....	22
LOPPULAUSE.....	25
LÄHTEET JA TUTKIMUSKIRJALLISUUS.....	27

JOHDANTO

Oulun lääninvankila¹ oli yksi Suomessa 1880-luvulla valmistuneesta neljästä uudesta lääninvankilasta. Oulun lääninvankila oli koko historiansa ajan keskeinen osa Pohjois-Suomen vankeinhoitoa.² Suomessa aloitettiin 1860-luvulta alkaen muutos, jossa pyrittiin siirtymään kuoleman-, ruumiin- ja häpeärangaistusten käytön sijaan vankeusrangaistusten käyttöön. Pääasiassa tutkintavankeja varten rakennetut lääninvankilat olivat osa tätä suurta muutosta suomalaisessa vankeinhoidossa.³ Virallisesti lääninvankilatoiminta alkoi Oulussa vuonna 1891.⁴

Suomalaisen vankeinhoidon uudistamisen taustalla 1860-luvulta lähtien oli periaate rangaistuksen järjestämisestä parantavaksi. Suomessa vankeusrangaistusten käytön lisääminen ja parannusideologia pyrittiin yhdistämään progressiivijärjestelmän avulla, joka antoi vangeille mahdollisuuden parantaa olojaan vankeudessa hyvän käytöksen avulla.⁵ Progressiivijärjestelmän periaatteena oli vankien kasvattaminen vankeusrangaistuksen aikana. Progressiivijärjestelmässä vangit oli jaettu luokkiin, jotka määrittivät vankien oikeuksia ja asemaa vankilassa. Rangaistuskauden alussa vankien oikeudet olivat alhaisimmillaan, mutta hyvän käytöksen ja ajan kulumisen myötä vangeilla oli mahdollisuus parantaa asemaansa.⁶ Kurinpitoa vastaan tehdyt rikkomukset hidastivat vangin etenemistä progressiivijärjestelmässä, ja saattoivat johtaa jopa alempaan luokkaan alentamiseen.⁷

Vankiloiden tarkasti määritelty järjestys ja ankara kurinpito olivat osa vankeinhoidon parannusideologiaa, sillä kurin tarkoituksena oli parantaa vanki rikollisuudesta säännölliseen yhteiskuntaelämään totuttamisen avulla.⁸ Vankien käytökselle oli annettu tarkat säännöt, joiden rikkomisesta vangeille voitiin antaa erilaisia rangaistuksia. Vankien käytökseltä odotettiin virkamiehien kunnioittamista, hiljaisuutta, säädyllyisyyttä, ahkeruutta, järjestystä ja puhtautta.⁹ Vartijakunta ei kuitenkaan voinut mielivaltaisesti antaa vangeille rangaistuksia rikkomuksista kurinpitoa vastaan, sillä rankaisovalta oli rajoitettu

¹ Vankila toimii nykyään nimellä Oulun vankila.

² Karvonen 1985, saatteeksi.

³ Kallinen 1982, 1–3.

⁴ Karvonen 1985, 1.

⁵ Lång 1981, 10–11; Matinpuro 1981, 8.

⁶ Matinpuro 1981, 8.

⁷ Karvonen 1981, 89.

⁸ Karvonen 1985, 89.

⁹ Ruokanen 1981, 82; Matinpuro 1981, 9.

vähäisemmissä rikkomuksissa vankilan johtajalle ja vakavimmissa rikkomuksissa vankilan johtokunnalle.¹⁰ Vartijoilla oli kuitenkin merkitystä vankiloiden järjestyksessä ja kurinpidossa, sillä heidän harjoittamansa kontrolli vaikutti kurinpitoa vastaan tehtyjen rikkomusten ilmituloon ja vankien kohteluun. Vangin asemaa oli pyritty turvaamaan tarkeilla määräyksillä kurinpitovangin rangaistusten kirjaamisesta ja rangaistusten maksimipituuksista.¹¹ Vankilan järjestyssäännöillä ja kurinpidollisilla rangaistuksilla oli epäilemättä vaikutusta vankien elämään ja vankilan yleiseen järjestykseen.

Vankityö oli keskeisessä asemassa vankiloiden arjessa 1900-luvulla. Vangit oli pakotettu työntekoon, minkä takia pitkät työpäivät määrittivät hyvin pitkälti vankien päivien kulkua.¹² Työnteko ja sen kontrollointi olivat myös osa vankiloiden kurinpitoa, sillä useat kurinpidolliset rikkomukset liittyivät jollain tavalla työntekoon. Kurinpitovangin rangaistuksen saattoi saada esimerkiksi työssä laiskottelusta ja hutiloinnista tai työstä kieltäytymisestä.¹³

Suomen vankiloiden ja vankeinhoidon historiaa on tutkittu, mutta tutkimus on suurimmalta osin jo iältään vanhaa. Vankeinhoidon historiaa käsitellään myös jonkin verran rikoshistoriaa käsittelevissä tutkimuksissa. Vankiloiden sisäistä järjestystä ja kurinpitoa on tutkittu muissa vankeinhoidon historian tutkimuksissa, mutta erityisesti vankiloiden kurinpidollisiin rikkomuksiin ja rangaistuksiin keskittyvää tutkimusta ei ole juurikaan tehty. Poikkeuksena tästä on RITVA KYLLIN artikkeli *Vettä ja leipää – Vankilaruoka ja vallankäyttö 1800-luvun lopussa ja 1900-luvun alussa* (2017), joka käsittelee vankilaruokan käyttöä vallankäytön välineenä erityisesti ruokaan liittyvien kurinpidollisten rangaistusten kautta.

Vankeinhoidon historian tutkiminen on tärkeää, sillä vankien kohtelu tietynä aikana heijastelee yhteiskunnassa vallitsevaa ihmiskäsitystä ja inhimillisyyttä.¹⁴ Vankiloiden historian tutkiminen avaa minkälaista valtaa Suomessa pyrittiin mikro- ja makrotasolla käyttämään.¹⁵ Kurinpidollisten rikkomusten ja niistä annettujen rangaistusten tutkiminen antaa tietoa vankilan arjesta ja vankeihin kohdistuneesta vallankäytöstä. Kurinpidollisten

¹⁰ Suhonen 1996, 221.

¹¹ Ruokanen 1981, 80; Suhonen 1996, 221.

¹² Karvonen 1985, 47.

¹³ Vuosikertomukset 1925–1925. Oulun lääninvankilan arkisto (OLVA) Dd:29. KA.

¹⁴ Matinpuro 1981, saatteeksi.

¹⁵ Kylli 2017, 17.

rikkomusten ja rangaistusten tutkiminen antaa tietoa myös vankilassa esiintyneestä väkivallasta. Vankien kohtelu ja heihin kohdistettu vallankäyttö tietyinä aikoina heijastelevat yhteiskunnan suhtautumista rikollisuuteen ja normaalin yhteiskunnan ulkopuolelle jääviin ihmisiin.

Tutkin Oulun lääninvankilassa tapahtuneita kurinpidollisia rikkomuksia ja niistä annettuja rangaistuksia arkistoaineistojen avulla. Keskityn tutkimuksessani Oulun lääninvankilan sisäisiin kurinpidollisiin rikkomuksiin ja rangaistuksiin. Tarkasteluni ulkopuolelle jäävät sellaiset rikkomukset kurinpitoa vastaan, jotka ovat johtaneet oikeudelliseen syytöseen ja mahdollisesti rikostuomioon tuomioistuimissa, sillä lähdeaineistoni eivät tarjoa mahdollisuuksia näiden rikkomusten tarkasteluun. Tutkimukseni sijoittuu sosiaalishistorian ja vankeinhoidon historian kentille.

Tutkimuskysymykseni ovat: Miten kurinpidollisten rikkomusten ja rangaistusten kokonaismäärä on vuosittain vaihdellut? Mitkä tekijät ovat vaikuttaneet kurinpidollisten rikkomusten ja rangaistusten kokonaismäärän vaihteluun? Millaisia kurinpidollisia rikkomuksia Oulun lääninvankilassa on tehty? Millaisia kurinpidollisia rangaistuksia Oulun lääninvankilassa on annettu ja millaisia rangaistuksia eri rikkomuksista on tyypillisesti saanut?

Ajallisesti tutkimukseni kattaa vuodet 1910–1935. Ajallinen rajaukseni päättyy vuoteen 1935, sillä Oulun lääninvankilan 1930-luvun lopun ja 1940-luvun vuosikertomuksissa ei ole enää eritelty määriä eri kurinpidollisille rikkomuksille ja rangaistuksille. Aikarajaukseni mahdollistaa Suomen rikos- ja vankeinhoidon historiassa merkittävien kieltolain vuosien 1919–1932 tarkastelun. Vuosi 1921 jää tutkimukseni ulkopuolelle, sillä minulla ei ole mahdollisuutta saada käyttööni kyseisen vuoden vuosikertomusta.

Tutkimukseni jakautuu kolmeen pääluokkaan, joista ensimmäisessä tarkastelen Oulun lääninvankilassa tapahtuneiden kurinpidollisten rikkomusten ja rangaistusten kokonaismäärän vuosittaista vaihtelua vuosina 1910–1935. Suhteutan kurinpidollisten rikkomusten ja rangaistusten kokonaismäärää suhteessa vuosittaiseen keskimääräiseen päivittäiseen vankilukuun. Toisessa pääluvussa käsittelemme tarkemmin kurinpitoa vastaan tehtyjä rikkomuksia ja sitä, millaisia rikkomuksia Oulun lääninvankilassa on kurinpitoa vastaan tehty. Kolmannessa pääluvussa tarkastelen tarkemmin kurinpidollisia rangaistuksia. Tarkastelen

myös, millaisia rangaistuksia eri rikkomuksista on tyypillisesti vangeille annettu. Toisessa ja kolmannessa pääluvussa rajaan tarkasteluni aineiston laajuuden vuoksi viisivuotistantoihin vuosien 1910–1935 välillä. Tällöin tarkastelemani vuodet ovat 1910, 1915, 1920, 1925, 1930 ja 1935.

Teen tutkimuksessani tilastollista analyysia, ja olen koonnut erilaisia tilastollisia esityksiä asioiden hahmottamisen tueksi. Käytän tutkimuksessani kvantitatiivisia menetelmiä, mutta tarkastelen kurinpidollisia rikkomuksia ja rangaistuksia myös kvalitatiivisin menetelmien avulla analysoidessani niitä tutkimuskirjallisuutta hyödyntäen. Käytän kehitys-analyysia, jossa ”tutkija pyrkii selvittämään jossakin yhteisössä, instituutiossa, organisaatiossa tms. tapahtunutta muuttumista tai kehitystä”¹⁶, kun tarkastelen Oulun lääninvankilan kurinpidossa tapahtuneita muutoksia.

Tutkimukseni alkuperäislähteinä toimivat Oulun lääninvankilan arkistoista (OLVA) löytyvät vuosikertomukset ja rangaistuspäiväkirjat. Lähteinä ne soveltuvat hyvin kurinpidolisten rikkomusten ja rangaistusten tutkimiseen. Vuosikertomukset ja rangaistuspäiväkirjat sisältävät kuitenkin epä johdonmukaisuuksia, sillä samoista rangaistus- tai rikkomusnimikkeistä saatetaan käyttää eri vuosina hieman eri nimityksiä. Pääosin käsin kirjoitetuista vuosikertomuksista ja rangaistuspäiväkirjoista löytyy merkkejä siitä, että tekstiä ja lukuja on korjattu jälkepäin. Tämän takia lähteiden antamien tietojen luotettavuuteen on suhtauduttava kriittisesti.

Tutkimuskirjallisuutena käytän laajasti Suomen vankeinhoidon historiaan keskittyvää tutkimusta. Yleisemmin vankeinhoidon historiaa käsittelevänä tutkimuskirjallisuutena käytän ELINA SUOMISEN toimittamaa teosta [*Suomen vankeinhoidon historiaa*]: *Osa 1, Katsauksia vankeinhoidon kehitykseen* (1981). Suomalaisessa vankeinhoidossa tapahtuneista muutoksista kertoo K. J. LÄNGIN artikkeli ”*Vankeinhoitolaistosta johtaa oikeusministeriö*” – *Katsaus vankeinhoidon keskushallinnon muotoutumiseen* (1981). Suomen vankiloiden vankiluvun muutosta ja muutoksen syitä avaa TIMO AHON ja VUOKKO KARSIKKAAN teos *Vankien taustaan ja vankilukuun liittyviä tilastoja 1881–1978* (1980). Erityisesti Oulun lääninvankilan historiaan keskittyvänä tutkimuskirjallisuutena käytän ARI KARVOSEN teosta *Oulun lääninvankilan historiikki* (1985).

¹⁶ Rasila 1977, 13.

RITVA KYLLIN Vankilaruoan käyttöä rangaistuskeinona Oulun lääninvankilassa käsittelevä artikkeli *Vettä ja leipää – Vankilaruoka ja vallankäyttö 1800-luvun lopussa ja 1900-luvun alussa* (2017) tuo näkökulmia kurinpidollisten rangaistusten tarkasteluun.

RAILI MATINPURON *Vankien oikeudet ja vankilajärjestys 1918–1975* (1981) antaa tietoa vankiloiden yleisestä järjestyksestä, kurinpidosta ja vankisäännöistä. MIIKKA RUOKASEN *Ihmiskäsitys vapausrangaistuksen täytäntöönpanoa koskevassa lainsäädännössä Suomessa 1889–1980* (1981) avaa kurinpidollisten rangaistusten taustalla olevaa ihmiskäsitystä. RAIJA KALLISEN *Kasvatusta ja keskitystä: Vankeinhoitolaitos autonomian ajan jälkipuoliskolla* (1982) antaa taustaa 1900-luvun vankeinhoidon taustalla olevasta kehityksestä. Naisvankeihin kohdistuneista kurinpidorangaistuksista kertoo RIITTA SUHOSEN artikkeli *Rikollisia naisia vai pahantapaisia tyttölapsia? – Kuopion lääninvankilan naisvangit ja heidän rikoksensa vuosina 1890-1910* (1996). Tupakoinnin merkitystä 1900-luvun alkupuoliskolla avaa RAUNO LAHTISEN teos *Savun Lumo: Tupakan kulttuurihistoria* (2007). Metodikirjallisuutena käytän VILJO RASILAN teosta *Tilastolliset menetelmät historiantutkimuksessa* (1977).

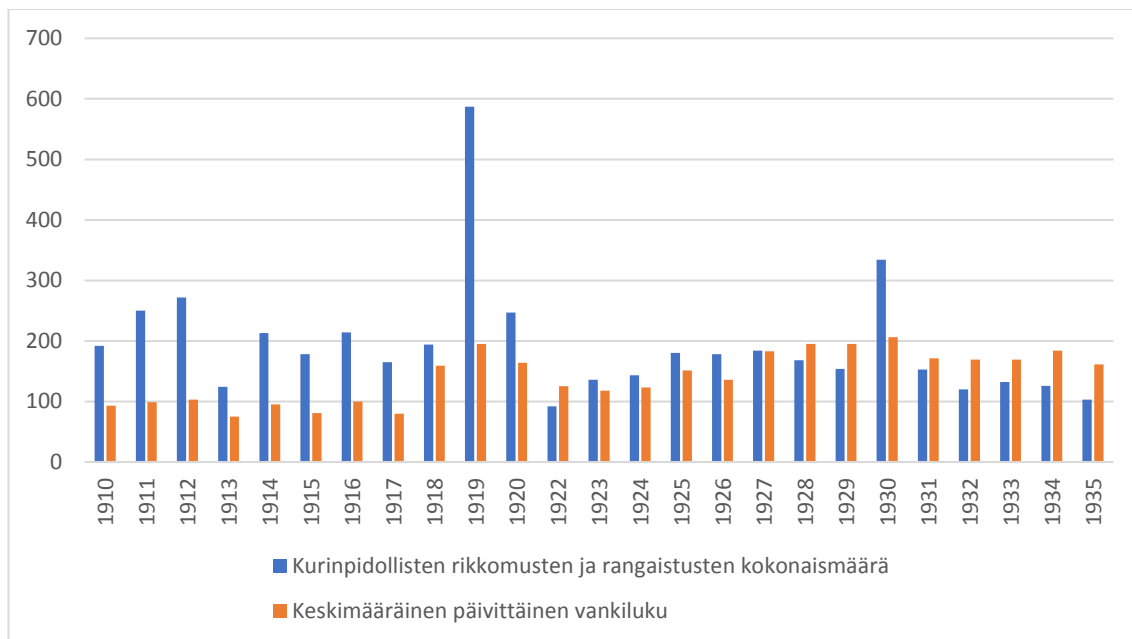
1. KURINPIDOLLISTEN RIKKOMUSTEN JA RANGAISTUSTEN KOKONAISMÄÄRÄN VUOSITTAINEN VAIHTELU

Kurinpidollisten rikkomusten ja rangaistusten kokonaismäärät antavat kuvaa Oulun lääninvankilan kurista ja järjestyksestä. Kokonaismäärien vuosittaisen vaihtelun tarkastelu antaa kuvaa vankilan kurinpidon ja yleisen järjestyksen muutoksesta. Kokonaismäärät eivät kuitenkaan kerro kaikkea vankilassa vallinneesta järjestyksestä tai epäjärjestyksestä, sillä useat eri tekijät vaikuttivat muutoksiin rikkomusten ja rangaistusten määrissä. Muutokset kokonaismäärissä saattoivat liittyä esimerkiksi muutoksiin rangaistuskäytännöissä ja vankien valvonnassa.

Vankien vaihtuvuus oli pääasiassa tutkintavankeja varten perustetussa Oulun lääninvankilassa suurta. Tutkintavangit eivät useinkaan olleet kauaa Oulun lääninvankilassa ennen kuin heidät siirrettiin johonkin toiseen vankilaan. Tästä syystä Oulun lääninvankilan koko vankiluku oli tarkastelemallani ajanjaksolla vuosittain tuhansia vankeja, mutta keskimääräinen päivittäinen vankiluku oli vuosittain vain 75–206 vankia.¹⁷ Tarkastelen kurinpidollisten rikkomusten ja rangaistusten kokonaismäärää suhteessa keskimääräiseen päivittäiseen vankilukuun, koska tällä tavoin pystyn sulkemaan tarkasteluni ulkopuolelle vankimäärän noususta tai laskusta aiheutuneet muutokset rangaistusten ja rikkomusten kokonaismäärään. Vankien vaihtuvuuden yleisyyden takia suhteutan rikkomusten ja rangaistusten vuosittaisen kokonaismäärän juuri keskimääräiseen päivittäiseen vankilukuun, enkä koko vuosittaiseen vankilukuun.

¹⁷ Vuosikertomukset 1910–1935. OLVA Dd:15–39. KA.

Kaavio 1. Oulun lääninvankilan kurinpidollisten rikkomusten ja rangaistusten vuosittainen kokonaismäärä ja keskimääräinen päivittäinen vankiluku vuosina 1910–1935.¹⁸

Kaaviossa 1 kurinpidollisten rikkomusten ja rangaistusten kokonaismäärää kuvaavat luvut kertovat rikkomusten ja rangaistusten kokonaismäärät tietyinä vuotena. Rikkomusten määrä on aina sama kuin rangaistusten määrä. Kaaviossa kokonaismäärää kuvaavat luvut eivät siis kuvaa rikkomusten ja rangaistusten yhteenlaskettua määrää, vaan rikkomusten ja rangaistusten kokonaismääriä. Kurinpidollisten rikkomusten ja rangaistusten vuosittaiset kokonaismäärät vaihtelevat hieman alle sadasta melkein kuuteensataan. Useimpina vuosina kokonaismäärät olivat sadan ja kolmensadan vuosittaisen rikkomuksen ja rangaistuksen välissä

Vuosina 1910–1935 Oulun lääninvankilassa annettiin kurinpitoa vastaan tehdyistä rikkomuksista yhteensä 4839 rangaistusta. Vuosittain rangaistuksia annettiin 92–587 kertaa. Rikkomusten ja rangaistusten kokonaismäärässä esiin nousee erityisesti vuosi 1919, jolloin rikkomusten ja rangaistusten kokonaismäärä oli selkeästi kaikkia muita tarkasteluajanjakson vuosia korkeampi. Vuonna 1919 kokonaismäärä oli 587 rikkomusta ja rangaistusta. Seuraavaksi korkein määrä oli vuonna 1930, jolloin kokonaismäärä oli 334

¹⁸ Ibidem.

rikkomusta ja rangaistusta. Vuonna 1930 taloudellinen lamakausi lisäsi vankien määrää ja epäjärjestyttä suomalaisissa vankiloissa¹⁹, joka todennäköisesti vaikutti korkeaan rikkomusten ja rangaistusten kokonaismäärään myös Oulun lääninvankilassa. Suomen sisällissodan jälkeisinä vuosina Suomen vankiloiden vankilukua nosti suuri valtiorikosvankien määrä.²⁰ Todennäköisesti vuoden 1919 erityisen korkeisiin rikkomusten ja rangaistusten kokonaismääriin vaikuttivat Suomen sisällissodan jälkeinen epävakaa yhteiskuntatilanne ja vankilan korkea keskimääräinen päivittäinen vankiluku. Suomen sisällissodan jälkeisinä aikoina suomalaisissa vankiloissa suhtauduttiin pahan leipäpulan takia suopeasti vankien omaisten lähettämiin ruokapaketteihin, joiden mukana oli mahdollista toimittaa salaisia kirjeitä vankilaan.²¹ Yleisin vuonna 1919 tapahtuneista kurinpidollisista rikkomuksista oli luvaton kirjeenvaihto ja kielletty puhelu, josta annettiin kurinpitorangeistus yhteensä 164 kertaa.²² Osa luvattomasta kirjeenvaihdosta saattoi tapahtua omaisten lähettämien ruokapaketien kautta.

Kurinpidollisten rikkomusten ja rangaistusten kokonaismäärät seurasivat osittain keskimääräisessä päivittäisessä vankiluvussa tapahtuneita muutoksia, mutta kaavio 2 osoittaa, etteivät muutokset keskimääräisessä vankiluvussa yksinään selitä muutoksia kokonaismäärissä. Tämä johtuu siitä, että keskimääräiseen päivittäiseen vankilukuun suhteutettuna rikkomusten ja rangaistusten määrä yhtä keskimääräistä päivittäistä vankia kohti vaihteli hyvin paljon. Alhaisimmillaan se oli vuonna 1935, jolloin kurinpidollisten rikkomusten ja rangaistusten määrä oli 0,64 rikkomusta ja rangaistusta yhtä keskimääräistä päivittäistä vankia kohti. Korkeimmillaan se oli taas vuonna 1919, jolloin rikkomusten ja rangaistusten määrä oli 3,01 rikkomusta ja rangaistusta yhtä keskimääräistä päivittäistä vankia kohti.

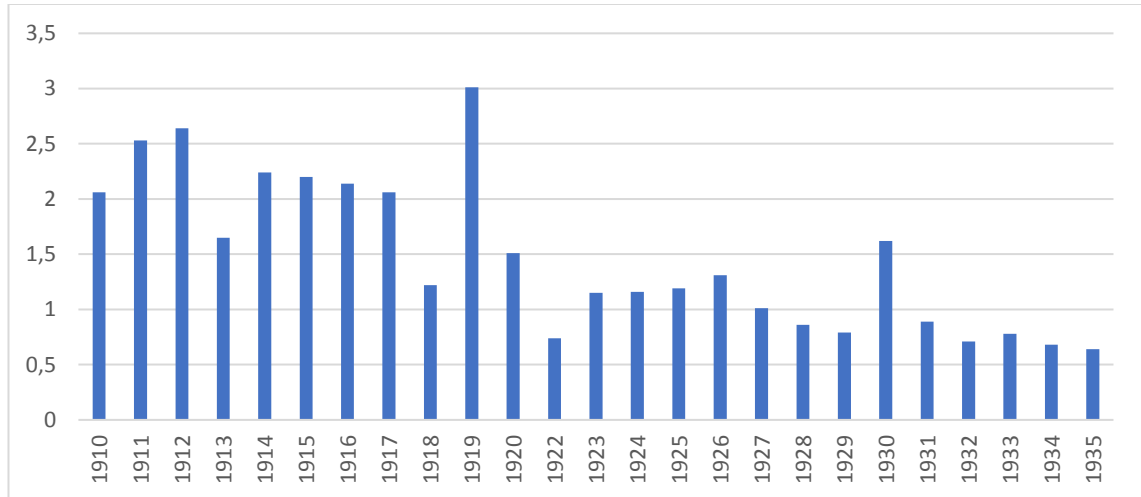
¹⁹ Aho & Karsikas 1980, 40.

²⁰ Aho & Karsikas 1980, 39.

²¹ Kylli 2017, 8.

²² Vuosikertomukset 1919–1919. OLVA Dd:24. KA.

Kaavio 2. Oulun lääninvankilan kurinpidollisten rikkomusten ja rangaistusten vuosittainen kokonaismäärä yhtä keskimääräistä päivittäistä vankia kohti vuosina 1910–1935.²³

1910-luvulla kurinpidollisten rikkomusten ja rangaistusten määrä suhteessa keskimääräiseen päivittäiseen vankilukuun oli korkeampi kuin 1920-luvulla ja 1930-luvun ensimmäisen viiden vuoden aikana. Vuodesta 1912 lähtien on rikkomusten ja rangaistusten määrissä keskimääräiseen päivittäiseen vankilukuun suhteutettuna nähtävissä selkeä laskeva trendi tarkasteluajanjakson loppuun saakka. Laskua ei tapahdu joka vuosi, mutta trendi on kokonaisuudessaan selvästi laskeva.

1910-luvulla kurinpidollisten rikkomusten ja rangaistusten vuosittainen kokonaismäärä suhteutettuna keskimääräiseen päivittäiseen vankilukuun oli kahdeksana vuotena kymmenestä yli kaksi rikkomusta ja rangaistusta yhtä keskimääräistä päivittäistä vankia kohti. Vain vuosina 1913 ja 1918 niitä oli alle kaksi rikkomusta ja rangaistusta yhtä keskimääräistä päivittäistä vankia kohti. 1920-luvun ja 1930-luvun ensimmäisen viiden vuoden aikana korkein määrä kurinpidollisia rikkomuksia ja rangaistuksia suhteessa keskimääräiseen päivittäiseen vankilukuun oli vuonna 1930, jolloin niitä oli 1,62 rikkomusta ja rangaistusta yhtä keskimääräistä päivittäistä vankia kohti. Vuosi 1930 erottuu selvästi 1920-luvun lopusta ja 1930-luvun ensimmäisestä viidestä vuodesta, jolloin kurinpidollisten rikkomusten ja rangaistusten määrät suhteutettuna keskimääräiseen päivittäiseen vankilukuun olivat muuten paljon alhaisemmat. 1920- ja 1930-lukujen vaihteessa Suomen

²³ Vuosikertomukset 1910–1935. OLVA Dd:15–39. KA.

vankiloiden vankimäärät lisääntyivät, kun kieltolain takia juopumuksesta tuomittujen sakkovankien määrä lisääntyi. Myös 1920-luvun lopussa alkanut lamakausi lisäsi sakkovankien määrää, sillä huonossa taloudellisessa tilanteessa yhä useammilla ei ollut varaa maksaa sakkojaan.²⁴ Vuonna 1930 Oulun lääninvankilassa annettiin 334 kurinpitorangeistusta, joista 171 annettiin sakkovangeille.²⁵

1920- ja 1930-luvuilla suomalaisissa vankiloissa vallitsi sotilaallinen kuri ja järjestys, joka²⁶ saattoi vaikuttaa myös siihen, että Oulun lääninvankilan vuosittaiset kurinpidollisten rikkomusten ja rangaistusten kokonaismäärät suhteutettuna keskimääräiseen päivittäiseen vankilukuun olivat 1920-luvulla ja 1930-luvun ensimmäisen viiden vuoden aikana pienemmät kuin 1910-luvulla. Muutoksilla kurinpidossa ja rangaistuskäytännöissä saattoi myös olla vaikutusta 1920- ja 1930-lukujen suhteellisesti pienempiin rikkomus- ja rangaistusmääriin.

Suomen vankiloiden vankiluku kasvoi Suomen sisällissodan jälkeisinä vuosina valtiorikosvankien määrän kasvun myötä.²⁷ 1920- ja 1930-luvuilla vankilukua kasvattivat kieltolain tuoma juopumus- ja salakuljetusrikollisuus sekä poikkeuksellisen korkea henkirikollisuus. 1920-luvun lopulla alkanut lamakausi kiihdytti omalta osaltaan rikollisuuden nousua. Taloudellisen lamakauden tuomat ongelmat ja kieltolain aiheuttamat haitat nostivat Suomen vankiloiden vankimäärää merkittävästi 1920-luvun lopulla ja 1930-luvun alussa.²⁸ 1920- ja 1930-luvuilla kasvaneen vankimäärän aiheuttaneen tilanpuutteen vuoksi vankeja jouduttiin Oulun lääninvankilassa sijoittamaan yhä useammin yhteisiin selleihin.²⁹ Matinpuron mukaan tilanahtaus ja vankien asuttaminen yhteisissä selleissä lisäsivät epäjärjestyä ja vallattomuutta suomalaisissa vankiloissa 1920- ja 1930-luvuilla.³⁰ Oulun lääninvankilassa tilanpuute ja yhteissellien käyttö ei lisännyt epäjärjestyä ainakaan kurinpidollisten rikkomusten määrän lisääntymisen muodossa, vaan keskimääräiseen päivittäiseen vankilukuun suhteutettuna kurinpidolliset rikkomukset vähenivät yhteissellien lisääntyessä 1920- ja 1930-luvuilla. Todennäköisesti tilanpuute ja

²⁴ Aho & Karsikas 1980, 40.

²⁵ Vuosikertomukset 1935–1935. OLVA Dd:39. KA.

²⁶ Matinpuro 1981, 30–31.

²⁷ Matinpuro 1981, 23.

²⁸ Aho & Karsikas 1980, 40-41.

²⁹ Karvonen 1985, 42-45.

³⁰ Matinpuro 1981, 18.

yhteissellit vaikeuttivat vankien valvontaa, mikä taas vähensi ilmitulleiden kurinpidollisten rikkomusten ja niistä annettujen rangaistusten määrää.

2. KURINPIDOLLISET RIKKOMUKSET

Oulun lääninvankilan vuosien 1910, 1915, 1920, 1925, 1930 ja 1935 vuosikertomuksien mukaan kurinpitorangeistuksia annettiin kahdestakymmenestä eri rikkomuksesta. Rikkomukset vaihtelivat mitättömän kuuloisista pienistä rikkomuksista karkaamisiin ja väkivaltaan muita vankeja tai vankilan henkilökuntaa kohtaan.³¹

Taulukko 1. Oulun lääninvankilan eri kurinpidollisten rikkomusten kokonaismäärät vuosina 1910, 1915, 1920, 1925, 1930 ja 1935.³²

Röyhkeys, tottelemattomuus ja sopimaton käytös päällikkökuntaa tai vartijoita vastaan	112
Raivoaminen ja meluaminen	12
Tora ja tappelu toisen vangin kanssa	43
Sopimaton käytös ja puhe	98
Vankilan tai toisen vangin omaisuuden anastaminen	38
Petos ja epärehellisyys	15
Vankilan omaisuuden vahingoittaminen tai epäkuntoon saattaminen	125
Laiskuus ja hutiloiminen työssä	114
Luvaton työ	8
Luvattomien esineiden omaaminen	47
Luvaton kirjeenvaihto ja puhelu	334
Tupakkakiellon rikkominen	146
Akkunaan kiipeily	77
Makoileminen päivällä	5
Karkaaminen ja sen yritys	15
Eriyisiä pienempiä hairahduksia	7
Kieltäytyminen työnteosta	14
Ruokajärjestystä koskevien määräysten rikkominen	20
Hyökkäys vartijakuntaan kuuluvaa henkilöä vastaan	3
Toisen vangin pahoinpitely	1

Taulukon 1 perusteella yleisin kurinpidollinen rikkomus Oulun lääninvankilassa viisivuotisotantani kuutena vuotena oli luvaton kirjeenvaihto ja puhelu. Siitä annettiin kurinpitorangeistus yhteensä 334 kertaa, joka oli 27 prosenttia kaikista otantavuosieni aikana annetuista kurinpitorangeistuksista. Seuraavaksi yleisimmät kurinpidolliset rikkomukset olivat tupakkakiellon rikkominen, vankilan omaisuuden vahingoittaminen tai epäkuntoon saattaminen, laiskuus ja hutiloiminen työssä sekä röyhkeys, tottelemattomuus ja

³¹ Vuosikertomukset 1910–1935. OLVA Dd:15–39. KA.

³² Ibidem.

sopimaton käytös päällikkökuntaa tai vartijoita vastaan. Rikkomusnimikkeistä voi huomata, että monet niistä pitivät sisällään useita eri rikkomuksia. Etenkin yleisimpien rikkomusnimikkeiden sisälle voitiin lukea useita eri rikkomuksia, joka on todennäköisesti vaikuttanut rikkomusten yleisyyteen. Esimerkiksi röyhkeyteen, tottelemattomuuteen ja sopimattomaan käytökseen päällikkökuntaa ja vartijoita vastaan on voitu lukea mukaan monenlaisia rikkomuksia. Jotkin rikkomusnimikkeistä ovat taas huomattavasti tarkempia, mikä on todennäköisesti osaltaan vaikuttanut kyseisistä rikkomuksista annettujen rangaistusten pienempään määrään.

Vankien eristäminen toisistaan ja vankilan ulkopuolisesta yhteiskunnasta oli osa suomalaisissa vankiloissa käytössä ollutta progressiivista luokkajärjestelmää. Vangin muista eristämisen aste riippui vangin luokasta. Alimman luokan vangit olivat kaikista eniten eristettyinä muista vangeista, ja mitä ylempään luokkaan vanki kuului, sitä enemmän hänellä oli oikeuksia olla yhteydessä muihin vankeihin ja ihmisiin vankilan ulkopuolella.³³ Useat kurinpidolliset rikkomukset Oulun lääninvankilassa liittyivät vankien pyrkimykseen ottaa yhteyttä toisiin vankeihin tai vankilan ulkopuoliseen yhteiskuntaan. Esimerkiksi luvaton kirjeenvaihto ja puhelu sekä akkunaan kiipeily olivat yleisiä rikkomuksia, joista annettiin kurinpitörangaistus otantavuosinani yhteensä 411 kertaa, joka on yhteensä 33 prosenttia kaikista tarkasteluajanjaksolla annetuista kurinpitörangaistuksista.³⁴ Toisiin vankeihin yhteyden ottamiseen liittyvien rikkomusten yleisyys kertoo siitä, että Oulun lääninvankilan vangit eivät hyväksyneet 1900-luvun suomalaisen vankeinhoidon periaatteisiin kuulunutta vankien toisistaan eristämistä. Vankien toisistaan eristämisen periaatteen noudattaminen käytännössä on varmasti vaikeutunut tilanahtauden takia 1920- ja 1930-luvuilla lisääntyneen yhteissellien käytön takia. Yhteissellit toivat varmasti vartijoille myös lisää haasteita esimerkiksi luvattoman kirjeenvaihdon valvomiseen.

Vain pieni osa Oulun lääninvankilassa tapahtuneista rikkomuksista kurinpitoa vastaan liittyi suoraan väkivaltaan muita vankeja tai vankilan henkilökuntaa kohtaan. Suoraan väkivaltaan viittaavia rikkomuksia olivat hyökkäys vartijakuntaan kuuluvaa henkilöä vastaan, toisen vangin pahoinpitely sekä tora ja tappelu toisen vangin kanssa. Näistä rikkomuksista annettiin otantavuosinani kurinpitörangaistus yhteensä 47 kertaa, joka on 3,8 prosenttia kaikista tarkasteluajanjaksolla annetuista kurinpitörangaistuksista.

³³ Ruokanen 1981, 79–80.

³⁴ Vuosikertomukset 1910–1935. OLVA Dd:15–39. KA.

Kurinpitorangaistukseen johtaneita väkivallan tekoja tehtiin otantavuosinani vuosittain 2–21 kertaa.³⁵ Todennäköisesti kaikki Oulun lääninvankilassa tapahtunut väkivalta ei johdannut kurinpitorangaistuksiin, ja osa tapahtuneesta väkivallasta jäi vartijoilta huomaamatta. Tarkasteluni ulkopuolelle jää myös sellainen väkivalta, joka johti kurinpitorangaistuksen sijaan syytteeseen ja mahdolliseen rangaistukseen tuomioistuimissa.

Työnteko oli olennainen osa vapausrangaistusta 1900-luvun suomalaisessa vankeinhoidossa. Vankien työntekoa oli ensin perusteltu sillä, että yhteiskunnalle hyödyttöä kansalaista pystyttiin käyttämään yhteiskuntaa hyödyttävään työhön. Myöhemmin vankien työnteon perusteluksi tuli työn parantava ja kasvattava vaikutus osana parantavaa vankeinhoidon ideologiaa.³⁶ Vankien työnteko korvasi myös osaltaan vankeinhoidon kustannuksia valtiolle.³⁷ Työnteon tärkeys osana vankien suorittamaa vapausrangaistusta näkyi myös Oulun lääninvankilassa tapahtuneista rikkomuksista kurinpitoa vastaan. Työntekoon liittyviä rikkomuksia olivat laiskuus ja hutiloiminen työssä, luvaton työ ja kieltäytyminen työnteosta. Otantavuosinani näistä rikkomuksista annettiin kurinpitorangaistus yhteensä 136 kertaa, joka on 11 prosenttia kaikista tarkasteluajanjaksolla annetuista kurinpitorangaistuksista.³⁸ Työntekoon liittyvät kurinpidolliset rikkomukset kertovat työnteon hallitsevasta roolista vankien arjessa.

Myös ruoka ja ruokaileminen liittyivät kurinpidollisiin rikkomuksiin Oulun lääninvankilassa. Otantavuosinani kurinpitorangaistus annettiin 20 kertaa ruokajärjestystä koskevien määräysten rikkomisesta.³⁹ Ruokaan liittyvät kurinpidolliset rikkomukset liittyivät myös ruoan varastamiseen toisilta vangeilta tai vankilan henkilökunnalta. Esimerkiksi vuonna 1915 eräs vanki joutui ruokatavaran anastamisesta kurinpitorangaistukseksi kolmeksi päiväksi kovalle vuoteelle.⁴⁰ Kyllin mukaan Oulun lääninvankilassa kärsittiin ajoittain ruoan puutteesta, eikä ravinnon laadusta ollut suuria takeita.⁴¹ Todennäköisesti nälkä ja huonolaatuinen ravinto ovat ajaneet vangit varastamaan ruokaa.

³⁵ Vuosikertomukset 1910–1935. OLVA Dd:15–39. KA.

³⁶ Ruokanen 1981, 87–88.

³⁷ Matinpuro 1981, 9.

³⁸ Vuosikertomukset 1910–1935. OLVA Dd:15–39. KA.

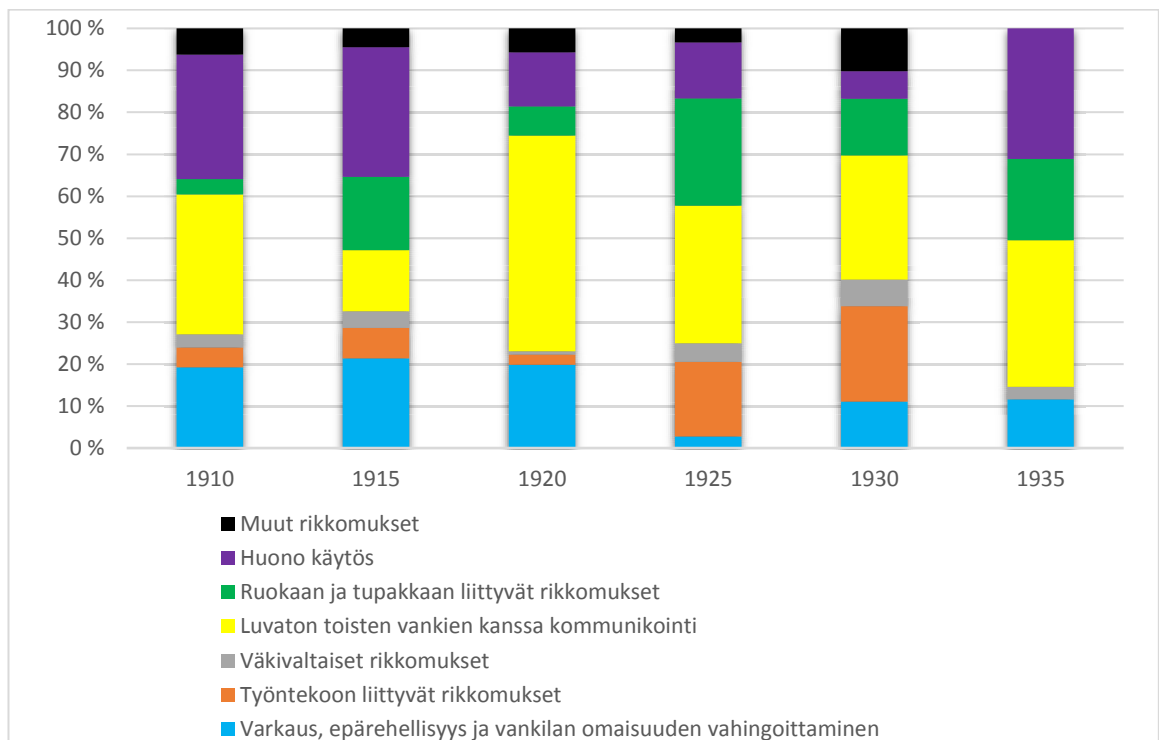
³⁹ Ibidem.

⁴⁰ Rangaistuspäiväkirjat 1913–1916. OLVA Ab3:8. KA.

⁴¹ Kylli 2017, 9.

Tupakkakiellon rikkominen oli otantavuosinani yksi yleisimmistä kurinpidollisista rikkomuksista Oulun lääninvankilassa. Tupakkakiellon rikkomisesta annettiin tarkasteluajanjaksolla kurinpitorangaistus yhteensä 146 kertaa, joka on 12 prosenttia kaikista annetuista kurinpitorangaistuksista.⁴² Vuonna 1930 Oulun lääninvankilassa työnsä aloittaneen vartijan Kalle Liukkosen mukaan tupakkakielto oli vankilan hankalin kurinpito-ongelma, ja vankilaan tullessaan miehet yrittivät salakuljettaa purutupakkaa vankilaan.⁴³ 1900-luvun alussa tupakoinnista oli tullut Suomessa jo koko kansan tapa, ja 1920-luvulle tultaessa Suomessa poltettiin koneellisesti käärittyjä savukkeita asukasta kohden enemmän kuin missään muualla maailmassa.⁴⁴ Vankiloissa vallinneen tupakkakiellon noudattaminen oli varmasti siviilissä tupakointiin tottuneille vangeille erityisen vaikea sääntö noudattaa, mikä todennäköisesti vaikutti tupakkakiellon rikkomisen yleisyyteen kurinpidollisena rikkomuksena.

Kaavio 3. Oulun lääninvankilan kurinpidolliset rikkomukset vuosina 1910, 1915, 1920, 1925, 1930 ja 1935.⁴⁵

⁴² Vuosikertomukset 1910–1935. OLVA Dd:15–39. KA.

⁴³ Karvonen 1985, 91.

⁴⁴ Lahtinen 2007, 90.

⁴⁵ Vuosikertomukset 1910–1935. OLVA Dd:15–39. KA.

Kaavion 3 perusteella toisten vankien kanssa luvattomaan kommunikointiin liittyvät kurinpidolliset rikkomukset olivat Oulun lääninvankilassa yleisimpiä rikkomuksia kaikkina viisivuotisotantani vuosina paitsi vuonna 1915, jolloin yleisimpiä olivat huonoon käytökseen liittyvät rikkomukset. Vangeilla oli selvästi tarve sosiaaliseen kanssakäymiseen muiden vankien kanssa. Toisten vankien kanssa pyrittiin kommunikoimaan luvatta erityisen paljon vuonna 1920, jolloin luvattomaan kommunikointiin liittyvät rikkomukset muodostivat yli puolet kaikista vuoden rikkomuksista. Sisällissodan jälkeen vankeusrangaistuksiin tuomitut valtiorikosvangit täyttivät suomalaisia vankiloita vielä vuonna 1920.⁴⁶ Monet valtiorikosvangeista saattoivat olla katkeria tuomioistaan, jonka takia he eivät välttämättä kunnioittaneet vankilan sääntöjä yhtä paljon kuin muut vangit. Tämä vaikutti mahdollisesti myös Oulun lääninvankilan vuoden 1920 suureen luvattomaan kommunikointiin liittyvien rikkomusten määrään.

Vuosina 1920, 1925 ja 1930 huonoon käytökseen liittyviä rikkomuksia oli muiden rikkomusten määrään suhteutettuna huomattavasti vähemmän kuin vuosina 1910, 1915 ja 1935. Etenkin henkilökuntaa vastaan kohdistunut huono käytös oli vuosina 1920, 1925 ja 1930 vähäisempää.⁴⁷ Suomen vankiloissa 1920- ja 1930-luvuilla vallinnut tiukka kuri ja järjestys saattoi vähentää henkilökuntaa vastaan kohdistunutta huonoa käytöstä.

Väkivaltaiset rikkomukset muodostivat vain pienen osan kaikista rikkomuksista jokaisena viisivuotisotantani vuonna. Vuosittain väkivaltaisia rikkomuksia oli alle 10 kertaa kaikkina vuosina paitsi vuonna 1930, jolloin niitä oli 21. Vuonna 1930 väkivaltaisia rikkomuksia oli muihin rikkomuksiin suhteutettuna enemmän kuin muina vuosina, mutta ne muodostivat silti vain pienen osan kaikista vuoden rikkomuksista. Viisivuotisotantani vuosien kaikista väkivaltaisista rikkomuksista 44 kohdistui toiseen vankiin ja vain kolme kohdistui vankilan henkilökuntaan. Vankilassa tapahtunut väkivalta oli siis pääasiassa vankien välistä. Tämä kertoo siitä, että vangit vastustivat vartijoiden vallankäyttöä fyysisesti vain harvoin. Toisaalta mitättömämmät vartijoiden fyysiset vastustamiset tuskin johtivat kurinpitorangaistuksiin.

⁴⁶ Aho & Karsikas 1980, 39.

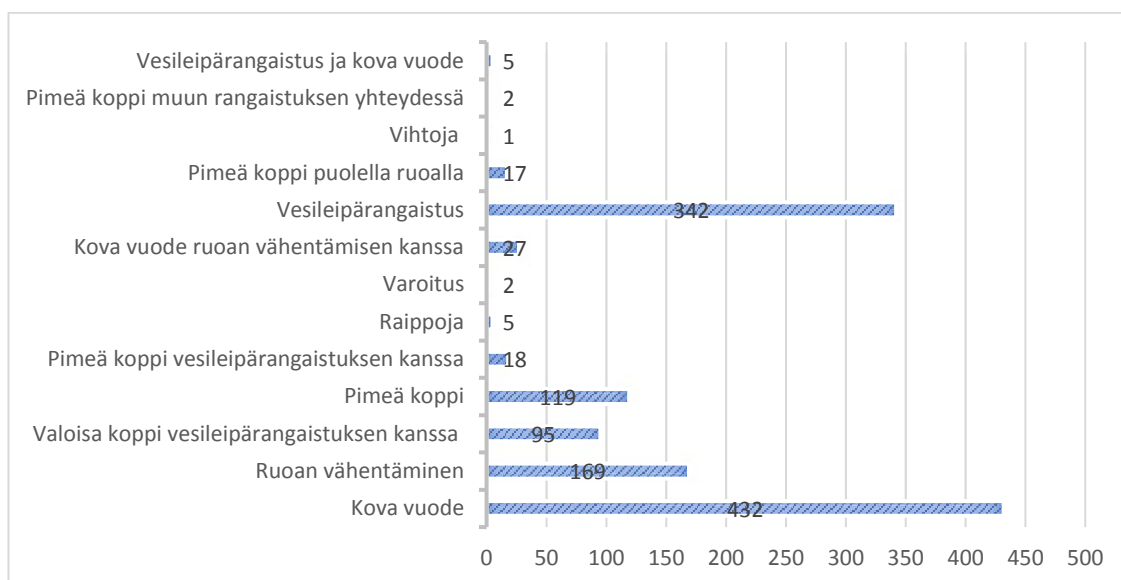
⁴⁷ Vuosikertomukset 1910–1935. OLVA Dd:15–39. KA.

3. KURINPITORANGAISTUKSET

3.1. Erilaiset rangaistukset

Vuosina 1910, 1915, 1920, 1925, 1930 ja 1935 Oulun lääninvankilassa oli käytössä seitsemän eri kurinpitorangaistusta, joiden lisäksi eri rangaistuksia yhdistettiin toisiinsa.⁴⁸ Kurinpitorangaistusten avulla pyrittiin yhdessä säännöllisen päiväjärjestyksen kanssa vankien henkiseen kasvattamiseen.⁴⁹

Kaavio 4. Oulun lääninvankilan eri kurinpitorangaistusten kokonaismäärät vuosina 1910, 1915, 1920, 1925, 1930 ja 1935.⁵⁰

Kaavion 4 perusteella yleisimmät kurinpitorangaistukset Oulun lääninvankilassa vuosina 1910, 1915, 1920, 1925, 1930 ja 1935 olivat kova vuode, vesileipärangaistus, ruoan vähentäminen ja pimeä koppi. Näistä neljää yleisintä rangaistusta käytettiin yhteensä 1044 kertaa, joka on 85 prosenttia kaikista käytetyistä kurinpitorangaistuksista. Vankilan kurinpito perustui siis hyvin pitkälti näiden neljän rangaistuksen varaan. Useimmat muista käytetyistä rangaistuksista olivat vain niiden yhdistelmiä.

⁴⁸ Vuosikertomukset 1910–1935. OLVA Dd:15–39. KA.

⁴⁹ Kylli 2017, 11.

⁵⁰ Vuosikertomukset 1910–1935. OLVA Dd:15–39. KA.

Vielä 1800-luvulla Suomessa vankilaan joutuneet rikolliset oli usein tuomittu suorittamaan vankeusrangaistuksensa noudattaen yksitoikkoista vedestä ja leivästä koostuvaa ruokavaliota.⁵¹ 1900-luvulle tultaessa vesileipävankeuden käytöstä oli luovuttu, mutta vesileipärangaistus jäi pitkäksi aikaa käyttöön kurinpitorangaistuksena.⁵² Oulun lääninvankilassa vuosina 1910, 1915, 1920, 1925, 1930 ja 1935 annetuista kurinpitorangaistuksista toiseksi yleisin oli vesileipärangaistus. Vankien ruokaan liittyvät kurinpitorangaistukset rangaistukset olivat muutenkin yleisiä, sillä yleisesti käytössä olleena rangaistuksena oli myös ruoan vähentäminen. 55 prosenttia kaikista annetuista kurinpitorangaistuksista liittyivät jollain tavalla vangin saaman ravinnon sääntelyyn. Ruokaan liittyvät rangaistukset olivat yleisiä kaikkina viisivuotisotantani vuosina.⁵³ Ruokaan liittyvien kurinpitorangaistusten yleisyydestä voi päätellä, että vangin pitäminen nälässä nähtiin hyvänä kurinpitokeinona. Kyllin mukaan vangit saattoivat myös itse käyttää nälkälakkoilua mielipiteenilmauksena, ja etenkin poliittiset vangit osoittivat mieltään nälkälakkojen avulla.⁵⁴ Poliittisten vankien nälkälakkoilua helpotti varmasti se, että heillä oli muihin vankeihin verrattuna enemmän vapauksia ruokajärjestelyihin liittyen, sillä he saivat hankkia erikseen ruokatarpeita vankilan varastosta.⁵⁵

Usein kurinpitorangaistukset Oulun lääninvankilassa liittyivät vangin elämän mukavuuksien vähentämiseen. Vangin saaman ruoan sääntelyyn liittyvät rangaistukset liittyivät vangin elämän mukavuuksien vähentämiseen, mutta ne eivät olleet ainoa käytössä ollut keino vähentää vangin elämän mukavuuksia rangaistuskeinona. Tarkasteluajanjaksolla yleisin annettu kurinpitorangaistus oli vangin joutuminen kovalle vuoteelle. Kova vuode oli yleisin kurinpitorangaistus vuosina 1910, 1915, 1920, ja 1925. Vuosina 1930 ja 1935 kova vuode ei ollut yleisin rangaistus, mutta se oli kuitenkin yksi käytetyimmistä rangaistuksista.⁵⁶ Todennäköisesti kovan vuoteen käytön yleisyyteen kurinpitorangaistuksena vaikutti se, että kovan vuoteen voi katsoa olleen käytetyistä rangaistuksista lievin.

Vangin eristämistä muista vangeista käytettiin usein kurinpitorangaistuksissa. Vangin sulkeminen pimeään tai valoisaan koppiin oli yleinen rangaistus kurinpitoa vastaan

⁵¹ Kylli 2017, 3.

⁵² Kallinen 1982, 16.

⁵³ Vuosikertomukset 1910–1935. OLVA Dd:15–39. KA.

⁵⁴ Kylli 2017, 11.

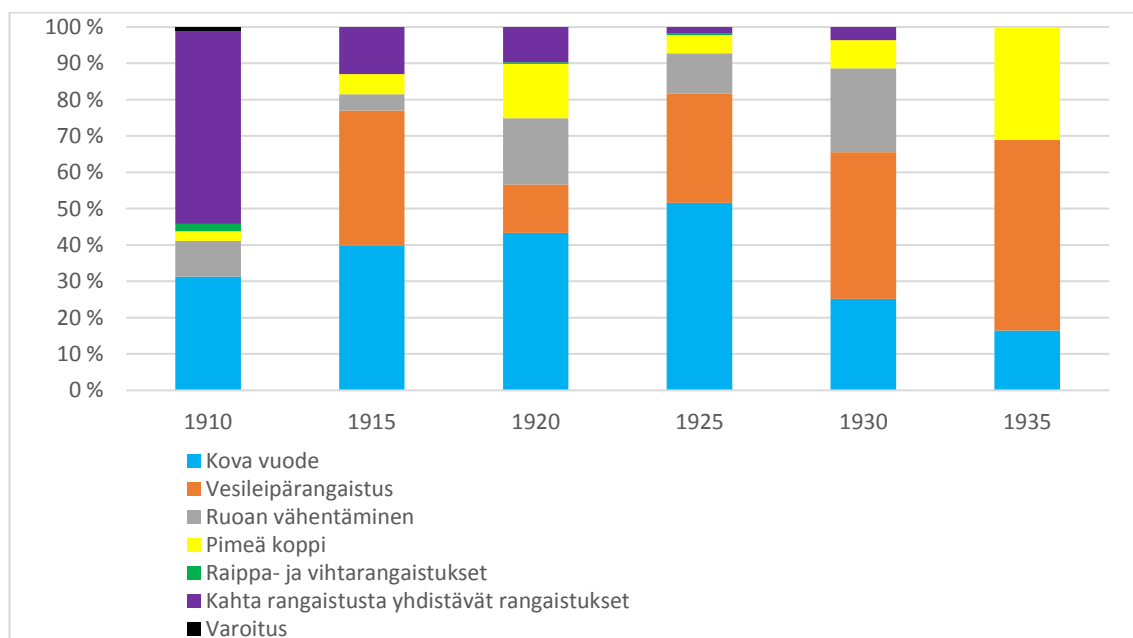
⁵⁵ Kylli 2017, 9.

⁵⁶ Vuosikertomukset 1910–1935. OLVA Dd:15–39. KA.

tehdystä rikkomuksista. Vangin muista vangeista eristäviä kurinpitorangaistuksia yhdistettiin usein myös muihin rangaistuksiin. Esimerkiksi pimeään koppiin joutumisen lisäksi vanki saattoi joutua vielä kärsimään vesileipärangaistuksen tai joutua puolelle ruoalle. Todennäköisesti rangaistuksia yhdistämällä pyrittiin koventamaan annettuja rangaistuksia.

Ruumiilliset kurinpitorangaistukset olivat Oulun lääninvankilassa 1910-luvulle tultaessa jo melko harvinaisia, mutta otantavuosinani raipparangaistuksia annettiin silti viisi kertaa ja vihtoja kerran. Vihdat olivat pääasiassa nuoremmille vangeille annettu rangaistus, kun miehet taas saivat raippoja.⁵⁷ Raipparangaistuksen käyttöä oli Suomessa arvosteltu vankineuhoidon asiantuntijoiden toimesta jo 1800-luvun lopulla, sillä rangaistusta pidettiin epäinhimillisenä.⁵⁸ Raipparangaistusten käytöstä suomalaisissa vankiloissa luovuttiin kuitenkin lopullisesti vasta vuonna 1944, jolloin myös vangin pimeään koppiin sulkeminen poistui käytetyistä kurinpitorangaistuksista.⁵⁹

Kaavio 5. Oulun lääninvankilan kurinpitorangaistukset vuosina 1910, 1915, 1920, 1925, 1930, 1935.⁶⁰

⁵⁷ Karvonen 1985, 90.

⁵⁸ Kallinen 1982, 11.

⁵⁹ Matinpuro 1981, 35.

⁶⁰ Vuosikertomukset 1910–1935. OLVA Dd:15–39. KA.

Kaavion 5 perusteella kova vuode oli käytetyin kurinpitörangaistus Oulun lääninvankilassa vuosina 1915, 1920 ja 1925. Vuosina 1930 ja 1935 käytetyin rangaistus oli vesileipärangaistus. Vuonna 1910 käytetyimpiä rangaistuksia olivat kahta eri rangaistusta yhdistävät rangaistukset, joista 95 prosenttia koostui valoisasta kopista yhdistettynä vesileipärangaistukseen⁶¹. Kova vuode ja vesileipärangaistus muodostavat siis yhdessä valtaosan kaikista viisivuotisotantani vuosina annetuista rangaistuksista.

Kahta rangaistusta yhdistävät rangaistukset olivat käytetyimpiä vuonna 1910, jolloin yli puolet kaikista annetuista rangaistuksista olivat kahta rangaistusta yhdistäviä. Kahta rangaistusta yhdistävien rangaistusten käyttö väheni vuoden 1910 jälkeen ja vuonna 1935 niitä ei annettu enää ollenkaan. Rangaistuskäytäntöjä pyrittiin mahdollisesti yksinkertaistamaan, sillä eri rangaistusten käyttö väheni 1930-luvulle tultaessa ja vuonna 1935 käytössä oli enää kolme erilaista rangaistusta.

3.2. Rangaistusten tyypilliset käyttötilanteet

Useimmista kurinpidollisista rikkomuksista sai tyypillisesti rangaistukseksi yhdestä neljään päivään vettä ja leipää tai kovaa vuodetta. Tällaisia rikkomuksia olivat muun muassa laiskuus ja hutilointi työssä, sopimaton käytös ja puhe, akkunaan kiipeily sekä luvaton kirjeenvaihto ja puhelu. Tyypilliset rangaistukset useimmista rikkomuksista pysyivät samana koko tarkasteluajanjakson ajan. Pimeään koppiin joutui rangaistukseksi tyypillisesti vakavimmista tai väkivaltaisista rikkomuksista kuten hyökkäyksestä vartijakuntaan kuuluvaa henkilöä vastaan tai toisen vangin pahoinpitelystä. Kahta eri kurinpitörangaistusta yhdistävä rangaistus annettiin tyypillisesti silloin, kun rangaistus annettiin samaan aikaan kahdesta eri rikkomuksesta tai yhdestä vakavammasta rikkomuksesta.⁶²

Kovempia kurinpitörangaistuksia kuten pimeää koppia ja kahta eri rangaistusta yhdistäviä rangaistuksia annettiin usein erityisesti vankilan omaisuuden vahingoittamiseen tai varastamiseen liittyvistä rikkomuksista. Hyvin mitättömiltä kuulostavista vankilan omaisuuden vahingoittamiseen liittyvistä rikkomuksista saattoi saada varsin kovia

⁶¹ Vuosikertomukset 1910–1910. OLVA Dd:15. KA.

⁶² Rangaistuspäiväkirjat 1915, 1920, 1930. OLVA Ab3:8, Ag:1, Ag:3. KA.

kurinpitorangaistuksia. Esimerkiksi vuonna 1930 ruoka-astiaan kaivertelusta annettiin eräälle vangille rangaistukseksi kaksi päivää pimeässä kopissa, kun tappelusta selvisi samana vuonna joutumalla kahdeksi päiväksi vedelle ja leivälle.⁶³

Samasta kurinpidollisesta rikkomuksesta ei saanut aina samaa rangaistusta, vaan rangaistukset vaihtelivat melko paljon. Esimerkiksi vuonna 1915 eräs vanki joutui akkunaan kiipeilystä rangaistukseksi päiväksi vedelle ja leivälle, kun toinen vanki taas joutui samasta rikkomuksesta kahdeksi päiväksi pimeään koppiin.⁶⁴ Tupakkakiellon rikkomisen eroa muista rikkomuksista siinä, että siitä annettiin hyvin säännönmukaisesti rangaistukseksi kaksi päivää vettä ja leipää koko tarkasteluajanjakson ajan.⁶⁵ Vangin aikaisemmin saamalla kurinpitorangaistuksilla näytti myös olevan vaikutusta eri rikkomuksista saatuihin rangaistuksiin. Esimerkiksi 8.1.1920 eräs vanki joutui jatkuvasta puhelusta rangaistuksena kahdeksi päiväksi pimeään koppiin. Seitsemän päivän kuluttua sama vanki sai samasta rikkomuksesta rangaistukseksi neljä päivää pimeää koppia puolella ruoalla.⁶⁶

Ruumiilliset kurinpitorangaistukset olivat tarkasteluajanjaksollani harvinaisia. Raippaita vihtarangaistuksia annettiin poikkeuksetta vangeille, jotka olivat saaneet saman vuoden aikana useita kurinpitorangaistuksia.⁶⁷ Usein raipparangaistuksen saanut vanki oli saanut useita kurinpitorangaistuksia saman viikon tai vähintään saman kuukauden aikana. Raipparangaistuksen saadakseen vangin ei tarvinnut tehdä vakavaa rikkomusta, vaan hyvinkin mitättömän kuuloinen rikkomus saattoi johtaa siihen. Esimerkiksi vuonna 1920 eräälle miesvangille annettiin kurinpitorangaistuksena 15 raipan lyöntiä naisvangeille huutelusta sellin ikkunasta. Sama vanki oli saanut saman kuukauden aikana useita kurinpitorangaistuksia, joka selittää raipparangaistuksen käytön hyvin mitättömän kuuloisesta rikkomuksesta rankaisemiseen.⁶⁸ Ruumiillisia rangaistuksia ei annettu yksittäisistä erityisen vakavista rangaistuksista, vaan ne vaikuttavat olleen varattu viimeiseksi vaihtoehdoksi kaikista kurittomimmille vangeille, jotka eivät useista rangaistuksista huolimatta noudattaneet vankilan sääntöjä.

⁶³ Rangaistuspäiväkirjat 1928–1932. OLVA Ag:3. KA.

⁶⁴ Rangaistuspäiväkirjat 1913–1916. OLVA Ab3:8. KA.

⁶⁵ Rangaistuspäiväkirjat 1915, 1920, 1930. OLVA Ab3:8, Ag:1, Ag:3. KA.

⁶⁶ Rangaistuspäiväkirjat 1919–1924. OLVA Ag:1. KA.

⁶⁷ Rangaistuspäiväkirjat 1910, 1920, 1925. OLVA Ab3:8, Ag:1, Ag:2. KA.

⁶⁸ Rangaistuspäiväkirjat 1919–1924. OLVA Ag:1. KA.

Kylli kuvailee 1800- ja 1900-lukujen vaihteen suomalaisten vankiloiden vanginvartijoiden vallankäyttöä hyvin kokonaisvaltaiseksi.⁶⁹ Oulun lääninvankilan rangaistuspäiväkirjojen perusteella vartijoiden ja vankilan johtokunnan vankeihin kohdistunut vallankäyttö vaikuttaa olleen hyvin kokonaisvaltaista myös vuosina 1910–1935. Vankeihin kohdistetut kurinpitotoimet vaikuttavat jopa hieman mielivaltaisilta, sillä samoista kurinpidollisista rikkomuksista annettiin erilaisia rangaistuksia. Kurinpitorangeistukset eivät noudattaneet kovinkaan tarkkaa säännönmukaisuutta, sillä vankilan johtajalla ja johtokunnalla vaikuttaa olleen paljon vapauksia päättäessään millaisen rangaistuksen vanki rikkomuksesta sai.

⁶⁹ Kylli 2017, 11.

LOPPULAUSE

Tutkimukseni käsitteli Oulun lääninvankilan kurinpidollisia rikkomuksia ja rangaistuksia vuosina 1910–1935. Tavoitteenani oli selvittää, miten ja miksi rikkomusten ja rangaistusten määrät ovat vuosittain vaihdelleet sekä millaisia rikkomukset ja rangaistukset olivat. Selvitin myös, millaisia rangaistuksia eri rikkomuksista tyypillisesti annettiin.

Vuosina 1910–1935 Oulun lääninvankilassa annettiin kurinpitoa vastaan tehdyistä rikkomuksista yhteensä 4839 rangaistusta. Vuosittain annettujen rangaistusten kokonaismäärä oli 92–587 rangaistusta. Rikkomusten ja rangaistusten kokonaismäärässä nousee esiin erityisesti vuosi 1919, jolloin kokonaismäärä oli huomattavasti korkeampi kuin minään muuna vuonna. Vuoden 1919 erityisen korkeaa kokonaismäärää selittävät todennäköisesti Suomen sisällissodan jälkeisten vuosien epävakaa yhteiskuntatilanne ja valtiorikosvankien korkeaksi nostama vankiluku.

Keskimääräiseen päivittäiseen vankilukuun suhteutettuna 1910-luvulla annettiin huomattavasti enemmän kurinpitorangeistuksia kuin 1920-luvulla ja 1930-luvun ensimmäisen viiden vuoden aikana. Rikkomusten ja rangaistusten keskimääräiseen päivittäiseen vankilukuun suhteutetussa kokonaismäärässä on havaittavissa selkeä laskeva trendi vuodesta 1912 aina vuoteen 1935. Suomen vankiloissa 1920- ja 1930-luvuilla vallinnut tiukka kuri ja järjestys ovat mahdollisesti laskevan trendin taustalla. Aiemmissä tutkimuksissa on selvinnyt, että 1920- ja 1930-luvuilla suomalaisissa vankiloissa kieltolain tuoman rikollisuuden ja taloudellisen lamakauden nostaman vankiluvun aiheuttama tilanahtaus lisäsi epäjärjestystä ja vallattomuutta. Oulun lääninvankilassa kyseinen ilmiö ei näkynyt ainkaan kurinpidollisten rikkomusten määrän nousuna.

Yleisimmät kurinpidolliset rikkomukset Oulun lääninvankilassa olivat luvaton kirjeenvaihto ja puhelu, tupakkakiellon rikkominen, vankilan omaisuuden vahingoittaminen tai epäkuntoon saattaminen, laiskuus ja hutiloiminen työssä sekä röyhkeys, tottelemattomuus ja sopimaton käytös päällikkökuntaa tai vartijoita vastaan. Kurinpidolliset rikkomukset liittyivät yleensä luvattomaan toisten vankien kanssa kommunikointiin, ruokaan ja tupakointiin, huonoon käytökseen, vankilan tai toisen vangin omaisuuden varastamiseen tai vahingoittamiseen, väkivaltaan tai työntekoon. 33 prosenttia kaikista rikkomuksista liittyi luvattomaan kommunikointiin toisten vankien kanssa. Suomalaisissa

vankiloissa oli käytössä periaate vankien eristämisestä toisistaan, jota Oulun lääninvankilan vangit eivät selvästi täysin hyväksyneet. Väkivaltaan liittyvät rikkomukset olivat melko harvinaisia ja niitä tapahtui selvästi muita rikkomuksia vähemmän.

Käytetyimmät kurinpitorangeistukset Oulun lääninvankilassa olivat kova vuode, vesileipärangaistus, ruoan vähentäminen ja pimeä koppi. Lisäksi käytössä olivat harvinaisemat raippa- ja vihtarangaistukset, varoitus sekä kahta eri rangaistusta yhdistävät rangaistukset. Käytetyt rangaistukset liittyivät vangin elämän mukavuuksien vähentämiseen, vangin saaman ravinnon sääntelyyn, vangin muista vangeista eristämiseen tai vangin ruumiilliseen rankaisemiseen.

Useimmista kurinpidollisista rikkomuksista sai tyypillisesti rangaistukseksi yhdestä neljään päivään vettä ja leipää tai kovaa vuodetta. Pimeä koppi oli tyypillisesti rangaistuksena vakavimmista rikkomuksista, kuten väkivaltaisista rikkomuksista sekä vankilan omaisuuden varastamiseen tai vahingoittamiseen liittyvistä rikkomuksista. Kahta rangaistusta yhdistäviä rangaistuksia käytettiin tyypillisesti samankaltaisissa tilanteissa kuin pimeää koppia, mutta myös silloin, kun rangaistus annettiin samaan aikaan useasta eri rikkomuksesta. Raippa- ja vihtarangaistuksia annettiin vain harvoin, ja ne olivat käytössä pääasiassa kaikista kurittomimpien vankien rankaisemiseen, jotka eivät useista rangaistuksista huolimatta suostuneet noudattamaan vankilan sääntöjä. Vaikka rangaistuksilla oli tyypilliset käyttötilanteet, samasta rikkomuksesta ei saanut aina samanlaista rangaistusta, eivätkä rangaistukset noudattaneet tarkkaa säännönmukaisuutta. Vankilan johtajalla ja johtokunnalla vaikuttaa olleen paljon vapauksia rangaistuksista päätettäessä.

Tutkimukseni avasi Oulun lääninvankilan vankeihin kohdistunutta kurinpitoa ja vallankäyttöä, mutta toi myös tarpeellisen lisän Suomen vankeinhoidonhistoriaan, sillä vankiloiden kurinpitoon keskittyvää tutkimusta ei ole aiemmin tehty. Aiheeni tutkimusta voisi jatkaa laajentamalla tarkastelua kurinpidollisia rikkomuksia tehneisiin vankeihin. Vangeista voisi tarkastella esimerkiksi yhteiskuntaryhmän, vankeuslajin, iän tai sukupuolen vaikutusta vankilan henkilökunnan vallankäytön kunnioittamiseen ja sääntöjen noudattamiseen.

Lähteet ja tutkimuskirjallisuus

I Painamattomat lähteet

KANSALLISARKISTO (KA)

Oulun lääninvankilan arkisto (OLVA) (KA:n Oulun toimipiste)

Vuosikertomukset 1910–1935

Oulun lääninvankilan arkisto (OLVA) (KA:n Oulun toimipiste)

Rangaistuspäiväkirjat 1910-1935

II Tutkimuskirjallisuus

Aho, Timo & Karsikas, Vuokko 1980: *Vankien taustaan ja vankilukuun liittyviä tilastoja 1881–1978*. Oikeusministeriön vankeinhoito-osasto, Helsinki.

Kallinen, Raija 1982: *Kasvatusta ja keskitystä: Vankeinhoitolaitos autonomian ajan jälkipuoliskolla*. Oikeusministeriön vankeinhoito-osasto, Helsinki.

Karvonen, Ari 1985: *Oulun lääninvankilan historiikki*. Oikeusministeriön vankeinhoito-osasto, Helsinki.

Kylli, Ritva 2017: ”Vettä ja leipää? Vankilaruoka ja vallankäyttö 1800-luvun lopussa ja 1900-luvun alussa”. Toim. Anu Lahtinen, *Historiallinen aikakauskirja. vsk. 115, nro 1*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.

Lahtinen, Rauno 2007: *Savun lumo: Tupakan kulttuurihistoria*. Atena, Jyväskylä.

Lång, K. J. 1981: ”Vankeinhoitolaitosta johtaa oikeusministeriö – Katsaus vankeinhoidon keskushallinnon muotoutumiseen”. Toim. Elina Suominen, *[Suomen vankeinhoidon historiaa]: Osa 1, Katsauksia vankeinhoidon kehitykseen*. Oikeusministeriön vankeinhoito-osasto, Helsinki.

Matinpuro, Raili 1981: *Vankien oikeudet ja vankilajärjestys 1918–1975*. Oikeusministeriön vankeinhoito-osasto, Helsinki.

Rasila, Viljo 1977: *Tilastolliset menetelmät historiantutkimuksessa*. Otava, Helsinki.

Ruokanen, Miikka 1981: *Ihmiskäsitys vapausrangaistuksen täytäntöönpanoa koskevassa lainsäädännössä Suomessa 1889–1980*. Oikeusministeriön vankeinhoito-osasto, Helsinki.

Suhonen, Riitta 1996: ”Rikollisia naisia vai pahantapaisia tyttölapsia? – Kuopion lääninvankilan naisvangit ja heidän rikoksensa vuosina 1890-1910”. Sari Forsström, *Laittomuuden laitatiellä: Rikos Suomessa 1500-luvulta nykypäiviin*. Helsingin yliopisto, Helsinki.